

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Zuzany Vlasákové

Mezi normou a každodenní praxí. Správa komorních panství Pardubice, Poděbrady a Kolín v letech 1614–1702, 342 s. včetně příloh

předkládané v roce 2021 na Filozofické fakultě Univerzity Pardubice

Disertační práce Mgr. Zuzany Vlasákové se zabývá správou komorních panství na jednotlivých úrovních jejího fungování (od institucí centrální správy až po úřady prvoinstatční) v období bezmála sta let, od roku 1614 do počátku 18. století. Hlavní pozornost je směřována k úřednictvu na třech komorních panstvích – pardubickém, poděbradském a kolínském. Tato úvodní charakteristika však zdaleka nepostihuje celou šíři předkládané práce, jejíž autorka si klade velmi ambiciózní cíle. Náleží k nim nejen snaha o přiblížení dynamiky úřadování na jednotlivých stupních správy, postihnouti proměny organizační struktury úřadů ve sledovaném období, ale i představení vlastních úředníků v co nejširší možné míře. Zásadní je pak komparace teorie s každodenní úřednickou realitou.

Byť byla a je problematice šlechtického, komorního i církevního velkostatku věnována tradičně nemalá pozornost (jak ostatně dokládá autorka v kapitole, v níž přehledně a věcně podává rozbor literatury jak domácí, tak i zahraniční), je z hlediska volby tématu a především způsobu jeho zpracování předložená disertace zcela zásadní. Není to jen přehledně, kvalifikovaně, se znalostí problematiky zpracovaná důkladná analýza literatury, vztahující se bezprostředně k tématu či nepominutelná z hlediska širších obecných souvislostí, od níž se práce odvíjí. Hlavní je zejména důkladná pramenná rešerše ústředních fondů (staré a nové manipulace, pro dějiny komorních panství hojně využívaného IV. oddílu českého oddělení dvorské komory, ale i rukopisů a poněkud badatelsky opomíjeného oddílu I.), ve fondech archivů velkostatků (pardubického i poděbradsko-kolínského – pamětních knih, kopiářů, popisů hranic a dalších pramenů) a v menším rozsahu i v písemnostech, jež jsou součástí městských archivů (Pardubice a Poděbrady). V souvislosti s pramenným výzkumem a odkazy směřuje již na tomto místě můj dotaz k pozn. 221, s. 67, kde je odkaz na vídeňský HKA, který není uveden v seznamu pramenů (pracovala jste s originálem či jste vycházela z práce M. Hengerera?).

Samotný průzkum a shromáždění rozsáhlého množství materiálu by ovšem nemusel vést k uspokojivému výsledku, kdyby autorka nebyla schopna zasadit výsledky svých rozsáhlých pramenných rešerší do promyšleně koncipovaného celku a přehledně a srozumitelně je utřídit a zhodnotit. To se jí plně podařilo, k čemuž nepochybně přispěla i skutečnost, že autorka je již zkušenou badatelkou v práci s písemnými prameny k danému tématu a několika publikačními výstupy si připravila dílčím způsobem půdu pro předkládanou disertaci. Naprostou samozřejmostí je pro autorku rozhled po domácí i zahraniční literatuře, jak bylo již výše naznačeno, informace týkající se nedávných projektů blízkých zpracovávanému tématu, kritické reflektování dosavadních teoretických

a metodologických postupů, schopnost klást si správné otázky a kvalifikovaně na ně hledat a nacházet odpovědi.

Práce je ve všech ohledech promyšleně koncipována – z hlediska tematického, chronologického, i pokud jde o volbu panství, kdy vedle panství pardubického byla s ohledem na širší komparační možnosti sledována pro svou geografickou blízkost i obdobný hospodářský profil a v neposlední řadě i provázanost úřednického personálu další dvě komorní panství, poděbradské a kolínské.

Obsahem první části práce, po vstupní kapitole věnované metodám, pramenům a literatuře, je představení komplexu komorních panství v 16. a 17. století. V dané souvislosti je potřeba ocenit zasazení práce nejen do širšího časového rámce, ale především do širšího kontextu hospodářských i politických a zejména správních dějin. Mechanismus fungování správy komorních panství, vazby a komunikace mezi úřady a úředníky v rovině horizontální i vertikální by nebylo možné ozřejmit bez důkladného představení jednotlivých úřadů v celé hierarchické škále. Zásadní roli zde hraje i detailní rozbor úředních instrukcí vydaných pro českou komoru, včetně komparace s instrukcí pro dvorskou komoru. Pozornost je věnována fungování komory v době stavovského povstání, kdy v roce 1621 participovali její úředníci na vypracování relace týkající se pozemkového vlastnictví osob podílejících se přímo či nepřímo na stavovském povstání. Představeno je i složité období nejen válečné, ale zvláště čas poválečné obnovy, kdy právě finančním úřadům připadla významná úloha při zjišťování dopadů na ekonomickou situaci země, tedy i jednotlivých komorních panství. Tomu předchází představení územního vývoje komorních panství od čtyřicátých let 16. století, přes ztráty v první polovině století následujícího, vizitaci v jeho druhé polovině, která se stala jakýmsi odrazovým můstkem pro následnou obnovu.

Právě kontrolnímu systému, pravidelným vizitacím podřízených úřadů nadřízenými, kterážto povinnost byla zakotvena i v instrukcích vydávaných pro tyto úřady, věnuje autorka samostatnou pozornost. Zvláště se pak zaměřuje na jednotlivé úřady (úřad vrchního hejtmána komorních panství ustaveného v roce 1579, nejvyššího lovčí a d.), jejich ustavení, obsazování, principy jejich fungování, personální složení a další aspekty činnosti těchto úřadů a jejich představitelů (včetně připojení konkrétních příkladů vážících se k praktickému výkonu úřední služby).

Druhá část disertace je věnována již úředníkům na jednotlivých sledovaných panstvích, jejich kvalifikaci, mobilitě, sociální a majetkové struktuře, povinnostem, kompetencím i způsobu zajištění a d. Zajímavé jsou postřehy a zjištění týkající se počtu personálu, zásahů do jeho složení, reagování na podněty ke snížení počtu úředníků ve snaze ušetřit spojováním úředních agend a zdůvodňování, proč nejsou vhodné restriktivní zásahy. Snahy o sledování tendencí, pokud jde o počty personálu, jsou, jak uvádí autorka, limitovány (ne)dochováním soupisů úřednictva, jehož složení na komorních panstvích vykristalizovalo v průběhu 16. století. Takové soupisy, kde by byl zaznamenán veškerý personál, jsou k dispozici jen v omezeném počtu. Seznamy vzešlé z činnosti vizitačních komisí či vrchního hejtmána a přehledy úředníků vytvářené v souvislosti s restrukturalizací úřadů či přehledů pro odměňování úředníků je potřeba vzájemně komparovat, doplňovat, jak ostatně naznačila autorka v připojených tabulkách. Ač jsou zpracovány velmi pečlivě, bylo by vhodné publikovat všechny jednotně v češtině (viz soupisy lesního personálu, s. 183–189). Totéž

se týká i užívání termínu Hofstaatsordnung (pozn. 269) a nikoli českého ekvivalentu. U výčtu profesí uvedených na s. 83, 86 by bylo vhodnější uvést německé označení profese do závorčky za český ekvivalent, a to v odpovídajícím, tedy prvním pádu, zvláště pokud je to tímto způsobem uvedeno na jiných místech textu (s. 113 – Verbesserung, Untreue). Uvádění německých termínů v 1. p., jejich sjednocení do patřičného tvaru by bylo ostatně vhodné v rámci celé práce (např. pozn. 388 – Deputiertenamtes). Ke zvážení je rovněž i začlenění citací z pramenů přímo do textu (viz např. s 91).

V souvislosti s uvedenými tabulkovými přehledy (včetně přehledů finančních prostředků poskytovaných jednotlivým úředníkům – viz tab. 10, s. 213–216) by bylo vhodné doplnění grafické – porovnání mezi jednotlivými statky i v čase.

Práce je psána kultivovaným, srozumitelným a čtivým jazykem. Úkolem oponenta ovšem je také upozornit na chyby, jakkoli jsou z hlediska celkového obsahového vyznění práce marginální povahy a především formálního charakteru, jež přičítám nedostatku času při závěrečné redakci textu (interpunkce, mezery mezi slovy, pomlčky vs. rozdělovníky, důsledné doplňování teček v poznámkovém aparátu, překlady – příklady: na s. 13 – *onjebuje*; s. 14 – *Jména, příjmení a místní jména jsou transkribována, s výjimkou těch, které nebyly jasně identifikovány, tyto jsou transliterovány, případně doplněny otazníkem*; s. 42 – *Některé z inventárních čísel*; s. 47 – *bližší přestavení*; pozn. 99 – *eště*; pozn. 150 – *Eduar*; pozn. 270 – *retmistrovský úřad*; s. 218 – *precedencem*; pozn. 388 – *Die Böhmishe Kammer und die Kammergüter in Böhmen* s. 59 – sirotčí písař uveden jako *Weisenschreiber* nikoli *Waisenschreiber*, vrchní porybný jako *erste Fieschmeister* nikoli *esrter*; nevhodné použití časů – např. u informace týkající se projektu M. Grečenkové či jejich občasné kolísání a d.).

Drobná výhrada se týká seznamu literatury a pramenů. Pokud jde o práci Františka Hoffimanna, *Soupis rukopisů městských práv v českých zemích....*, bylo by vhodnější její zařazení do seznamu literatury, nikoli mezi edice. Co se pak týká práce Jaroslavy Hausenblasové, *Seznamy dvořanů císaře Rudolfa II. z let 1580, 1584 a 1589*, publikované v roce 1996, bylo by vhodné doplnění o novější monografii autorky z roku 2002, *Der Hof Kaiser Rudolfs II.*, Praha 2002.

Určité rozpaky vzbuzuje úvodem zařazená ediční poznámka. Domnívám se, že není potřeba komentovat způsob, jímž jsou citovány prameny a literatura, ale stačí se držet standardního způsobu uvádění citací pramenů a literatury podle nejčastěji užívané normy ČČH (případně jiného zavedeného periodika). Pokud jde o ediční zpřístupnění v příloze připojených pramenů i způsobu uvádění citací z pramenů v textu, resp. především v rámci poznámkového aparátu, je informace více než stručná. Nestačí uvést, že český text je transliterován a německý transkribován, ale je potřeba alespoň zmínit, podle jakých pravidel – chybí odkaz na v současnosti nejužívanější základní příručku, jíž je práce I. Šťovíčka a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002. Co se týká přepisu jazykově německých textů, jedná se spíše o přepis paleografický (spojování vs. rozdělování slov – např. pozn. 386 – *in der rath Stube*; s. 110 – *expeditans-verwalter*; pozn. 415 – *zuunsern*). V souvislosti s účelem práce by byla vhodnější transkripce i při vědomí toho, že v současné době je u německých textů (nejen v Německu, Rakousku, ale i v Polsku) upřednostňována obecně transliterace,

to i u textů (raně) novověkých. Kromě toho by byla potřeba revize čtení, resp. správnosti přepisu (namátkou viz pozn. 382 – richtig gennacht werden; pozn. 415 – Commihision, *Interehsent*).

Zcela utajený mi zůstává důvod, proč došlo k přerušení souvislé řady v číslování poznámek (viz s. 27, pozn. 37 a 40), na které sama autorka upozorňuje, stejně jako u SM a NM proč je informace, že se jedná o fond, uvedena v uvozovkách. Co se ještě týká obou těchto fondů, je tvrzení, že časovým předělem pro rozdělení písemností je rok 1650 (viz s. 42), poněkud zjednodušující. Ne zcela vhodné je pak užití termínu tematické kartony (viz s. 42).

Závěr: disertace Mgr. Zuzany Vlasákové je mimořádně přínosná novými poznatky i jejich podáním v kompozičně vyváženém celku. Výše uvedené připomínky necht' jsou chápány především jako podněty pro další práci. včetně přípravy pro knižní vydání, s nímž autorka, snad počítá. Předložená disertační práce jednoznačně splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě.

Doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc.

V Praze 20. ledna 2022